

MARIA MOCARZ

WARTOŚCIOWANIE W DYSKURSIE TURYSTYCZNYM IMPLIKACJE DLA KOMUNIKACJI INTERKULTUROWEJ

Dyskurs na obecnym etapie rozwoju naukowego jest zjawiskiem niezwykle ekspansywnym, wykorzystywanym w wielu instrumentariach badawczych, przez co zyskał on status pojęcia interdyscyplinarnego. Stąd też w pełni uzasadniona wydaje się potrzeba jego zdefiniowania. Dla potrzeb niniejszego opracowania przyjmujemy za Haliną Grzmił-Tylutki, że „dyskurs jest nierozdzielalną jednością dwóch, wzajemnie się warunkujących aspektów: językowego i społecznego, co wynika z jego charakteru instytucjonalnego”¹. Zatem dyskurs należy rozumieć jako tekst z całym repertuarem semiotycznych środków przekazu, analizowany w szerokim kontekście kulturowym, w którym m.in. uwzględniony zostaje jego społeczny charakter powstania, rozpowszechniania i odbioru². Posługując się bardziej złożonym, dwuczłonowym pojęciem „dyskursu turystycznego” należy wyjaśnić, że pojęcie to odnosi się do tekstów przewodników turystycznych, rozpatrywanych z punktu widzenia ich struktury interakcyjnej z racji użytkowego charakteru tego typu tekstów. Przewodniki turystyczne, zwłaszcza ich przekłady, odgrywają istotną rolę w komunikacji interkulturowej, stając się dla odbiorcy takich tekstów – potencjalnego lub realnego turysty – istotnym źródłem informacji o reprezentowanym obszarze kulturowym.

Dzięki wspomnianej strukturze interakcyjnej „nadawca w sposób subiektywny realizuje swój zamiar pragmatyczny, czyli daje do zrozumienia odbior-

DR MARIA MOCARZ – adiunkt Katedry Języków Słowiańskich KUL; adres do korespondencji: al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, e-mail: momar@kul.lublin.pl

¹ Gatunek w świetle francuskiej teorii dyskursu. Kraków 2007, s. 26.

² H. M a m z e r *Jak reprezentować odmienną kulturę?*, w: *Komunikowanie międzykulturowe - szanse i wyzwania*, red. J. Isański. Poznań 2009, s. 162.

cy, jaki cel realizuje jego działanie werbalne”³. W danym wypadku takim celem nadrzędnym staje się nakłonienie turysty do zwiedzenia miejsc atrakcyjnych z turystycznego punktu widzenia. Sprzyjają temu mechanizmy wartościowania. Aksjologiczny charakter opisu w przewodnikach turystycznych polega głównie na aktualizacji zalet estetycznych i poznawczych⁴, które współtworzą przestrzeń wartości kulturowych. Obecność właśnie takich wartości konstytuuje ofertę turystyczną, odpowiadającą potrzebom jej odbiorców. W kontekście ich prezentacji w tekście przewodnika turystycznego zyskują one status atrakcji turystycznych, czyli elementów wyróżniających daną przestrzeń kultury. Ich obecność – jak słusznie konstatuje T. Jędrusiak – jest znacząca dla pozytywnego postrzegania miejsca, w którym takie elementy występują⁵. Zatem oczywiste jest, że podlegają one mechanizmom wartościowania, najczęściej pozytywnego. Na płaszczyźnie badanych tekstów takie mechanizmy uaktywniają się przede wszystkim poprzez obecność „wyspecjalizowanych” w swej funkcji wartościującej elementów językowych (leksykalnych i słowotwórczych) w licznych deskrypcjach miejsc, obiektów, postaci, wydarzeń itp. Do językowych wykładników wartościowania zatem odnieść należy:

1. przymiotniki, które w swoim podstawowym znaczeniu denotatywnym zawierają komponent aksjologiczny, wyznaczający podstawę jakości cechy, np.: *oryginalny, wspaniały, słynny* (Wr, 30), *cenny* (Lub. b. num.), *niezwykły* (Poz, 27; Wr, 1), *znakomity* (Poz, 27; Tor, 16), *piękny* (Poz, 27), *wybitny* (Poz, 13; Tor, 16), *atrakcyjny, zabytkowy, stylowy* (Lub, b.num), *urokliwy* (Wr, 1), *niepowtarzalny* (Kr-Pas, 249). Poniżej przykład zastosowania omawianych jednostek w tekście:

(1) we wnętrzu [cerkwi prawosławnej] znajduje się stylowy ikonostas, będący wybitnym dziełem renesansowej snycerki. (Lub, b. num.)

W sposób szczególny w analizowanych tekstach widoczne są – wskutek wysokiej frekwencji – formy przymiotnikowe w stopniu najwyższym, najczęściej w znaczeniu relacyjnym:

(2) Najładniejszym wnętrzem w zespole [Wielkiej Komturii] jest tzw. Sala Narozna o zrekonstruowanym w końcu XIX wieku sklepieniu gwiaździstym wspartym na jednym filarze. (Mał, 18)

³A. Awdiejew, G. Hebrajska, *Wprowadzenie do gramatyki komunikacyjnej*, t. I, Łask 2004, s. 38.

⁴B. Witosz, *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji*, Katowice 1997, s. 117.

⁵T. Jędrusiak, *Turystyka kulturowa*, Warszawa 2008, s. 14.

(3) Najstarszą warszawską świątynią jest Bazylika Archikatedralna św. Jana Chrzciciela. (War, 64)

(4) Najwspanialsze, niemające sobie równych pod względem rozmiarów i dawnej świetności ruiny zamkowe w Polsce nazywane są Krzyżtopór (Pol-Pas, 305)

(5) Kaplica Zygmuntowska uważana jest za najpiękniejszy po północnej stronie Alp zabytek renesansowej sztuki włoskiej. (Kr-1, 3)

(6) Renesansowy ratusz – niewątpliwie najwspanialsza budowla muncypalna z tego okresu w Europie Środkowej (Poz, 35)

(7) Ołtarz główny w kościele Mariackim. Najwybitniejsze w Europie dzieło późnogotyckiej rzeźby drewnianej (Kr -1, 19)

(8) Potężna bazylika [Mariacka] jest największą gotycką ceglana świątynią na świecie. (Gd-Pas, 38)

Wartościowanie z zastosowaniem form wskazujących na największą intensywność danej cechy staje się bardziej skonkretyzowane, racjonalne i przez to wiarygodne poprzez zakreślenie granic przestrzeni, w ramach której cecha obiektu, podlegającego wartościowaniu, odnacza się największą intensywnością. Z reguły przestrzeń taka zawiera się w granicach opisywanego obiektu (przykład 2), miasta (przykład 3), kraju (przykład 4). Czasami zostaje ona poszerzona o dodatkowe obszary wykraczające poza granice państwa (przykłady 5, 6, 7, 8). Takie wyznaczanie granic przestrzennych, w ramach których dana cecha jest najbardziej wyrazista, może wpływać sugestywnie na atrakcyjność obiektu podlegającego takiej deskrypcji. Można stwierdzić, że im bardziej rozległe są granice przestrzeni, tym większą wartość poznawczą zyskuje dany obiekt w mniemaniu zwiedzających. Cecha lokalizacji przestrzennej sporadycznie uzupełniona jest charakterystyką lokalizacji czasowej (np. „z tego okresu” – przykład 6).

U podstaw mechanizmów stopniowania leży tendencja do oznaczania różnic w zakresie intensywności poszczególnych cech. Takie oznaczenie różnicy oznacza dążenie do zaprezentowania w opisie tego, co wyjątkowe dla danej przestrzeni.

2. Rzeczowniki z komponentem aksjologicznym pozytywnie wartościującym:

(9) Perłęką Nowego Miasta jest stojący w innym narożniku Rynku [...] kościół św. Jakuba. (Tor, 28)

(10) Osobliwością nadjeziornej skarpy są największe w kraju tzw. wiszące torfowiska. (Pol-Pas, 142)

(11) Niezwykła ekspresja rzeźb, wirtuozeria form, realizm spleciony z mistycyzmem stawiają ołtarz w rzędzie arcydzieł wszechczasów. (Kr -1, 19)

Większość przytoczonych powyżej egzemplifikacji ma charakter metaforyczny. Dodajmy, że zaprezentowana powyżej metaforyka odnacza się konwencjonalnością oraz stereotypowością⁶, co wpływa na zwiększoną frekwencyjność tego typu wykładników wartościujących.

3. Formy czasownikowe:

(12) [kamienica pod Gwiazdą] zachwyca nas bogato zdobioną żółtą fasadą ze stiukowymi ornamentami o motywach kwiatów i owoców. (Tor, 12)

(13) Miejscowość [Wdzydze Kiszewskie] słynie ze skansenu i kaszubskich haftów. (Pol-Pas, 94)

(14) We wnętrzu zaskakuje zwiedzających odchylone od osi kościoła prezbiterium. (WJM, 6)

(15) Kościoły Starego Miasta wabia turystów ku zachodowi głosem dzwonów. (Gd-Pas, 57)

(16) Kościół św. Mikołaja [...] wyróżnia się tym, że jego wyposażenie przetrwało wojnę w prawie nienaruszonym stanie. (Gd-Pas, 47)

4. Predykatywy modalne i aksjologiczne, których funkcja sprowadza się do wartościowania określonych zachowań, czynności, związanych z procesem zwiedzania:

(17) Warto również zajrzeć do gotyckiej salki na zapleczu, w której odtworzono komputerowo widok wnętrza Dworu Artusa w czasach jego największej świetności. (Gd-Pas, 32)

(18) Statkiem białej floty dobrze udać się piękną trasą do najmłodszego miasta w regionie, Rucianego-Nidy. (WJM, 24)

(19) Wspaniały instrument [organy w katedrze w Oliwie] najlepiej podziwiać z pewnej odległości. (Gd-Pas, 87)

W przypadku form predykatywnych dostrzec można stosunkowo niewielkie zróżnicowanie leksykalnych form wyrażenia wartościowania przy jednoczesnym wysokim stopniu powtarzalności tych wyrazów, w szczególności leksemu „warto”, występującego samodzielnie lub też będącym komponentem wyrażenia frazematycznego (przykład – 23).

5. Frazemy – w rozumieniu Wojciecha Chlebdy są to „z reguły ponadmorfemowe i ponadleksemowe elementy językowe, które w danej sytuacji dla

⁶ Witosz, *Opis...*, s. 117.

nazwania określonego potencjału treściowego zostały przez mówiącego odtworzone, a nie utworzone z doraźnie dobieranych [...] elementów”⁷. Odtwarzalność jako jedna z podstawowych cech decydujących o frazemowym statusie określonych jednostek sprawia, że kryterium wyboru w materiale badawczym tego typu jednostek opierało się na ich powtarzalności, nie zaś jednostkowych wystąpieniach. Zatem opierając się na postulowanej przez W. Chlebę „zwykłej obserwacji częstotliwości występowania grup wyrazowych”⁸ za podstawę przyjęcia do klasy frazemów uznano trzy wystąpienia danego wyrażenia w różnych tekstach. Poniżej prezentowane są pojedyncze przykłady wybranych powtarzalnych wyrażen frazematycznych:

(20) Nieodległy od Przemysła Krasiczyn zwraca uwagę okazała, późno-renesansowa rezydencja. (Pol, 25)

(21) Na uwagę zasługuje kaplica św. Barbary. (Tor, 23)

(22) Zachwyty zwiedzających wzbudza zwłaszcza Sala Czerwona. (Pol-Pas, 83)

(23) W mrocznym, surowym wnętrzu warto zwrócić uwagę na imponujący współczesny ołtarz z bursztynu, epitafium katyńskie. (Pol-Pas, 86)

(24) Wnętrze zachwyca urodą wyposażenia wykonanego w najlepszych pracowniach Polski i Rosji. (Łódź, 43)

(25) [...] reprezentujące wysoki poziom artystyczny gotyckie polichromie. (Tor, 15)

(26) Barokowa ambona z 1617 r., [...] przyciąga wzrok pięknymi, choć nadwyreżonymi nieco przez czas rzeźbami. (Gd-Pas, 39)

(27) Kościół zachował wysokiej klasy szatę architektoniczną w stylu renesansu lubelskiego. (Lub, b.num.)

(28) Obecnie *Panorama Racławicka* należy do najbardziej znanych atrakcji turystycznych Wrocławia. (Wr, 27)

Wspomniana powtarzalność niewątpliwie sprzyja „frazematyzacji” wyrażen, również tych z komponentem predykatywnym („warto zwrócić uwagę”). Tego typu wypowiedzi są stałym elementem większości przebadanych tekstów. Powtarzalność takich elementów prowadzi do swoistej standaryzacji językowych wykładników wartościowania, co pozwala określić je za Chlebą jako „frazematyczne wyróżniki gatunków wypowiedzi”⁹.

Sposobem wspomagającym realizację strategii wiarygodności i zarazem stopnia obiektywności przekazu kulturowego jest użycie metaoperatorów

⁷ *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Łask 2003, s. 25.

⁸ Tamże, s. 238.

⁹ Tamże, s. 227.

stopnia wiarygodności sądów wartościujących, tworzących tzw. „perspektywę wartościowania”¹⁰. Ta perspektywa uwzględnia stosunek modalny mówiącego do przedstawianych fragmentów rzeczywistości i wzmacnia tym samym układ interakcyjny wypowiedzi¹¹:

(29) O Łodzi zwykło się mówić, że jej największym walorem historycznym jest zbiór budowli secesyjnych. (Łódź, 84)

(30) Chyba najładniejszym i najbardziej reprezentacyjnym budynkiem na ulicy Piotrkowskiej jest pałac Juliusza Heinzla. (Łódź, 28)

(31) Naprawdę warto dłużej tu się zatrzymać i zajrzeć do pięknych, dobrze zachowanych wnętrz. (Łódź, 50)

(32) Najbardziej atrakcyjną i znaną toruńską basztą jest bez wątpienia Krzywa Wieża. (Tor, 19)

Powyższe operatory, jak widzimy, zróżnicowane w swojej semantyce, mają na celu wyeksponowanie niewątpliwego uroku opisywanego miejsca lub obiektu (*naprawdę, bez wątpienia*), zwrócenie uwagi na powszechność opinii (*zwykło się mówić*), wyrażenie przypuszczenia prawdziwości sądu (*chyba*). Zarówno metaoperatory, wspomagające proces wartościowania werbalnego, jak i same językowe wykładniki bezpośrednio wartościujące w postaci form stopniowalnych przymiotników, predykatywów aksjologicznych, wyrażen frazematycznych, pozwalają mówić o relacyjnym charakterze porównań wartości estetycznych i poznawczych, przypisywanych danemu obiektowi. Zatem mechanizmy wartościowania pozytywnego dają się umieścić na pewnej skali natężenia i rozpowszechnienia danej cechy. W badanych tekstach mamy do czynienia z kilkoma językowymi sposobami wewnętrznej organizacji sposobu przekazu wartości kulturowych. Są nimi:

– wskazanie na cechę o najwyższym natężeniu wraz z wyznaczeniem zakresu przestrzeni, na której dana cecha dominuje, bądź też bez wskazania na taką przestrzeń (przykłady 2-8, 32)

– wskazanie na obiekt wyjątkowy, niemający podobnych cech nigdzie indziej:

(33) W Letnim Refektarzu [na zamku w Malborku] jest jeszcze jedna niespotykana gdzie indziej rzecz – znaki kamieniarskie wycięte przez rze-

¹⁰ N. Fries, *Wartościowanie. Aspekty językowe i pojęciowe*, w: *Wartościowanie w języku i tekście na materiale polskim i niemieckim*, red. G. Falkenberg, N. Fries, J. Puzynina, Warszawa 1992.

¹¹ Szerzej na temat operatorów modalnych, ich szczegółowego podziału i funkcji w pracy zob.: A. Awdiejew, G. Hebrajska, *Wprowadzenie do gramatyki komunikacyjnej*, t. II, Łask 2006.

mieślników na poszczególnych ciosach. (Mał, 16)

– wskazanie na cechę szczególną bez próby jej stopniowości, pozwalającej sytuować dany obiekt w kategorii lokalnej atrakcji turystycznej. Wykładnikami językowymi tej cechy stają się przymiotniki (*przepiękny, niezwykły, nieoceniony, wspaniały, uroczy, intrygujący, nietypowy*), rzeczowniki (*perłka, arcydzieło, wirtuozeria*), frazemy (*na uwagę zasługuje, zachwyca urodą, wysokiej klasy*, itp.)

Do tekstowych, uwarunkowanych pragmatycznie, wyznaczników wartościowania pozytywnego należą:

– Odniesienia do elementów kultury trzeciej, stanowiącej pewien wzorzec i kanon wartości estetycznych, podnoszących tym samym rangę podobnych obiektów usytuowanych w przestrzeni kulturowej oryginału:

(34) Strop [...], w którym snycerka Szymona Hoerle i obrazy Izaaka van den Blocka tworzą imponującą całość, wzorowaną nieco na dekoracji weneckiego Pałacu Dożów (Trój, 15)

(35) [Rynek Wielki] Zaprojektowany przez B. Morando, o kształcie idealnego kwadratu (100x100m), nawiązuje do tradycji włoskiego renesansu. (Zam, 4)

Podstawą do operowania pojęciem „wyznaczniki tekstowe” staje się złożona struktura opisu, tworzona doraźnie na potrzeby kontekstu. Powyższe tekstowe wyznaczniki wartościujące pełnią funkcję argumentacyjną – stanowią uzasadnienie celowości zastosowania leksykalnych wykładników wartościowania w postaci „imponująca całość” (przykład 34), „idealny kwadrat” (przykład 35).

– Odniesienia intertekstualne – intertekst jest sposobem wartościowania opisowego o strukturze bardziej rozbudowanej, funkcjonującej na poziomie tekstu. Może on być włączony w strukturę zwartej deskrypcji:

(36) Niezwykle znaczenie tego aktu [chrztu Polski] podkreślił Jan Paweł II w 1983 roku mówiąc: „cieszę się, że mogę stanąć na tym miejscu, pośrodku najstarszej z ziem piastowskich, gdzie przed tysiącem z górą lat zaczęły się dzieje Narodu, Państwa i Kościoła” (Poz, 14)

lub wyłączony z niej i funkcjonujący jako samodzielny wycinek, dopełniający semantykę deskrypcji ciągłej. W tego typu zabiegi wyposażony jest przede wszystkim tekst przewodnika po Krakowie wydawnictwa Pascal. Spotykamy tu wiele cytatów znanych literatów polskich (i nie tylko), nawiązujących w swej twórczości do miejsc opisywanych właśnie w tym tekście. Zabieg ten niewątpliwie ma na celu utwierdzić odbiorcę w przekonaniu o wyjątkowości miejsca, na przykład pojawia się w nim fragment wiersza

Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej *Planty* (Kr-Pas, 249) jako potwierdzenie słuszności opisu tego miejsca zaproponowanego przez autora przewodnika.

Jednym z warunków zapewniających skuteczność funkcji nakłaniającej wydaje się wiarygodność w przedstawianiu opisów. Zewnętrzną formą realizacji takiej skuteczności w badanych tekstach jest wprowadzanie elementów wartościowania negatywnego, które z reguły jest natychmiast łagodzone poprzez zaakcentowanie tego, co w danym miejscu, mimo jego nieatrakcyjności, zasługuje na zwiedzenie. Nie bez znaczenia jest tu porządek przedstawieniowy: na początku pojawia się opis z oceną negatywną, po czym jest on rekompensowany poprzez umieszczenie informacji poświadczających istnienie pewnych walorów turystycznych tego miejsca:

(37) Giżycko nie ma zaskakujących pięknem zabytków architektury, ale o kilku obiektach należy wspomnieć. (WJM, 16)

(38) Szara, masywna, choć niepozbawiona wdzięku [Brama Wyżynna] stoi przy ruchliwej drodze, w sąsiedztwie nowoczesnych i stylowych gmachów. Zgiełk, ruch i stromizna schodów przejścia podziemnego nie stwarzają dogodnych warunków do podziwiania zabytku z bliska. Mimo to warto rzucić wyzwanie niedogodnościom i przyjrzeć się uważnie zachodniej ścianie. (Gd - Pas, 18)

(39) Ulica Włókiennicza (dawniej Kamienna) cieszy się od lat sławą jednej z najbezpieczniejszych w mieście (Łódź, 42)

Zdaniem Krzysztofa Podemskiego atrakcje turystyczne, oprócz standardowych reprezentacji w postaci zamków, świątyń, muzeów itp., mogą stanowić również reprezentacje ewokujące negatywne doznania estetyczne, np. slumsy, miejsca zbrodni¹². W takich wypadkach trudno mówić o wartościach estetycznych, dominują tu wartości poznawcze lub niekiedy emocjonalne (o negatywnym zabarwieniu). Opis w tekstach przewodników właśnie takich miejsc motywuje udział wyrazów wartościujących negatywnie (przykład 39).

Przypadki tak skonstruowanych opisów z ewidentną ambiwalencją wartościującą nie należą do częstych. Obserwuje się wyraźną dominację językowych i tekstowych wykładników wartościowania pozytywnego. Taki wniosek sytuuje się w pewnej opozycji do tezy Bożeny Witosz, twierdzącej, że system wartości w omawianych tekstach nie jest „ani jednoznacznie pozytywny (wartościuje się ujemnie i dodatnio), ani wyłącznie dwubiegunowy”¹³.

Zarówno językowe jak i tekstowe wykładniki wartościowania należy roz-

¹² *Semiotyczne teorie turystyki*, w: M. Kazimierzak, *Turystyka w humanistycznej perspektywie*, Poznań 2004, s. 14.

¹³ Witosz, *Opis...*, s. 117.

patrywać w kategorii wartościowania zewnętrznego w stosunku do nazw obiektów podlegających aksjologizacji. Mechanizmy wartościowania zewnętrznego są wpisane w semantykę inności, którą konstytuują obiekty wyjątkowe, niepowtarzalne lub przynajmniej pozbawione znamion powszechności i tym samym zasługujące na miano atrakcji turystycznej. Aby tę wyjątkowość uzewnętrznić, stosuje się omówione wyżej systemowe oraz tekstowe mechanizmy wartościowania zewnętrznego. Mechanizmy przybierają postać przytaczania pewnej cechy przedmiotu o wartościach najczęściej pozytywnych (tę cechę realizują konstrukcje nominalne: przymiotniki oraz rzeczowniki), a także wskazywania na aksjologiczną podstawę działania z udziałem struktur o charakterze predykatywnym i frazematycznym.

Kluczową zatem dla użyteczności tekstu przewodnika strukturę nakłaniania poprzez wartościowanie organizują dwa typy motywacji. Są nimi: 1) motywacja nakłaniająca eksplicytna i 2) motywacja nakłaniająca implicytna. Pierwszą realizują środki językowe w postaci form dyrektywnych, np. *warto zajrzeć, na uwagę zasługuje* itd., druga z kolei jest wyrażana za pomocą zdań zewnętrznie opisujących, w rzeczywistości jednak, za pomocą odpowiednio dobranych środków leksykalnych i gramatycznych przekazuje sądy wartościujące. W tym wypadku w tekście pojawia się opis obiektu, miejsca, niosący informacje o jego wyjątkowym charakterze, ale pozbawiony eksplicytnie wyrażonych form nakłaniających do działania (*niezwykle cenne i reprezentujące wysoki poziom artystyczny, wybitne osiągnięcie, wartości artystyczne w skali światowej*).

Oprócz semantycznych zewnętrznych sposobów wartościowania, omówionych powyżej, w badanych materiale spotykamy zjawiska wartościowania konotacyjnego¹⁴, odnoszącego się do konotacji kulturowych. Zawierają się one w jednostkach nominacyjnych obiektów, osób związanych z kulturą. Elementy wartościujące – jeśli takie występują – dopełniają obszar denotacji, tj. stanowią o tzw. konotacji wartościującej, wynikającej z uwikłania danego leksemu w kontekst kulturowo-pragmatyczny¹⁵. Tego typu reprezentacje wartościujące są mniej widoczne lub w ogóle niedostrzegalne dla odbiorców zewnętrznych, wywodzących się z innego obszaru kulturowego (np. *Wester-*

¹⁴ Jadwiga Puzyńska, rozpatrując wieloaspektowo zagadnienie wartości języka, wskazuje na problematyczność odróżnienia wyrazów wartościujących semantycznie i konotacyjnie. Badaczka trudność taką tłumaczy subiektywnością procesu wartościowania: J. P u z y n s k a, *Język wartości*, Warszawa 1992, s. 120

¹⁵ A. P s t y g a, *Wartościowanie w strukturze słowa i tekstu jako problem teorii oraz praktyki przekładu*, w: *Współczesne kierunki analiz przekładowych*, seria: *Język a komunikacja* 18, red. M. Piotrowska, Kraków 2007, s. 242.

platte, Syrenka, Wawel). Wymiar konotacyjny bez eksplikacji zewnętrznych oznacza jednocześnie ograniczoność możliwości asocjacyjnych z perspektyw odbiorcy zewnętrznego – stąd też w badanych tekstach mamy do czynienia z rozbudowanymi mechanizmami wartościowania zewnętrznego. W zewnętrznych sposobach wartościowania wyeksponowane są wartości estetyczne, co ewokuje wyraźne przesunięcia w systemie kategoryzacji wartości. Ekspozując aspekt estetyczny, poznawczy, w mniejszym stopniu kładzie się nacisk na wartości duchowe, religijne, patriotyczne. Jest to w znacznym stopniu uwarunkowane użytkowym, pragmatycznym charakterem przewodnika turystycznego i projektowanymi przez nadawcę preferencjami odbioru takich tekstów. Zabiegi wartościowania zewnętrznego nabierają szczególnego znaczenia w komunikacji interkulturowej. Jedną z form jej realizacji jest niewątpliwie przekład. Leksykalne wykładniki wartościowania zewnętrznego (np. przymiotniki typu *uroczy, niezwykły*) nie są uwikłane w jeden kontekst kulturowy, tego typu jednostki mają charakter bardziej uniwersalny, co w praktyce translatorskiej ułatwia dobór ekwiwalentnych środków przekazu tego typu treści. Pewien wyjątek stanowią tekstowe wykładniki wartościowania w postaci intertekstu, gdzie poszukiwanie przekładu zastosowanego w tekście oryginału cytatu literackiego stanowi niewątpliwie wyzwanie dla tłumacza. Wspomniany w powyższych rozważaniach fragment wiersza Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej w przekładzie na język niemiecki zostaje zamieniony adekwatnym funkcjonalnie, aczkolwiek zupełnie innym fragmentem, również cytatem, tym razem autorstwa Henryka Sienkiewicza, podkreślającym niepowtarzalny klimat miejsc w Krakowie. Tego typu zabiegi nie naruszają ekwiwalentnego stosunku całości tekstu przekładu do jego oryginału z punktu widzenia ich funkcjonalności. Oba zastosowane cytaty, różne w swym przekazie semantycznym, na poziomie pragmatyki charakteryzują się bowiem stosunkiem równowartościowości.

BIBLIOGRAFIA

Teksty źródłowe:

(Gd-Pas) – Markin J., *Gdańsk. Przewodnik kieszonkowy*, Bielsko-Biała: wyd. Pascal 2006.

(Kr-1): – Kuczman K., *Kraków*, Kraków: wyd. KIER, 2004.

- (Kr-Pas): – Malec B., *Kraków. Przewodnik ilustrowany*, Bielsko-Biała: wyd. Pascal 2007.
- (Lub) – Denys M., Turski S., *Lublin*, Lublin [b. r. wyd.].
- (Łódź): – Lasociński D., Bonisławski R., Koliński M., *Łódź. Przewodnik turystyczny*, Łódź 2006.
- (Mal):– Jesionowski B., *Malbork. Miniprzewodnik*, Toruń: wyd. VIA, [b.r. wyd.].
- (Pol) – Marcinek R., *Polska*, Kraków [b.r. wyd.].
- (Pol-Pas): Bednarczuk-Rzepko W. i in., *Polska. 30 najciekawszych wycieczek*, Bielsko-Biała 2009.
- (Poz) – Matyaszczyk D., *Poznań. Trakt Królewsko-Cesarski*, Poznań 2007.
- (Tor): Skonieczny A., *Toruń. Mały przewodnik po Starym Mieście*, Toruń [b.r. wyd.].
- (Trój) – Friedrich J., *Trójmiasto. Gdańsk-Gdynia-Sopot*, Toruń 2005.
- (War) – Parma B., Grunwald-Kopeć H., *Warszawa*, Marki 2006.
- (WJM) – Jurak M., *Wielkie Jeziora Mazurskie*, wyd. TESSA [b.r. wyd.].
- (Wr) – Urlich-Kornacka M., *Przewodnik po Wrocławiu*, Wrocław [b.r. wyd.].
- (Zam) – Ruciński M., *Zamość i Roztocze*, wyd. MAKI, Lublin 2009.

Literatura wykorzystana:

- Awdiejew A., Hebrajska G., *Wprowadzenie do gramatyki komunikacyjnej*, t. I-II, Łask 2004, 2006.
- Chlebda W., *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Łask 2003.
- Fries N., *Wartościowanie. Aspekty językowe i pojęciowe*, w: *Wartościowanie w języku i tekście na materiale polskim i niemieckim*, red. G. Falkenberg, N. Fries, J. Puzynina, Warszawa 1992.
- Grzmil-Tylutki H., *Gatunek w świetle francuskiej teorii dyskursu*, Kraków 2007.
- Jędrzyak T., *Turystyka kulturowa*. Warszawa 2008.
- Mamzer H., *Jak reprezentować odmienną kulturę?*, w: *Komunikowanie międzykulturowe – szanse i wyzwania*, red. J. Isański, Poznań 2009.
- Podemski K., *Semiotyczne teorie turystyki*, w: M. Kazimierczak, *Turystyka w humanistycznej perspektywie*, Poznań 2004.
- Pstyga A., *Wartościowanie w strukturze słowa i tekstu jako problem teorii oraz praktyki przekładu*, w: *Współczesne kierunki analiz przekładowych*, seria: *Język a komunikacja* 18, red. M. Piotrowska, Kraków 2007.
- Puzynina J., *Język wartości*, Warszawa 1992.
- Witosz B., *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji*, Katowice 1997.

ОЦЕНКА В ТУРИСТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ – ИМПЛИКАЦИИ ДЛЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Резюме

Оценка вписывается в интеракционную структуру туристических путеводителей. Аксиологический характер таких текстов сводится преимущественно к актуализации эстетических и познавательных ценностей, образующих пространство культурных ценностей. Наличие оценочных элементов конституирует туристическое предложение. Наиболее частотным механизмом оценки считается положительная оценка. Она достигается при помощи следующих лексических средств: 1) прилагательных (чаще всего форм превосходной степени), 2) существительных, 3) глагольных форм и 4) фразем. Повторяемость таких элементов ведет к стандартизации языковых средств оценки. К текстовым средствам, в свою очередь, можно отнести цитаты и ссылки на третью культуру. С целью обеспечить информационную достоверность туристических путеводителей появляются отдельные случаи отрицательной оценки.

EVALUATION IN A TOURIST DISCOURSE IMPLICATIONS FOR INTERKULTURAL COMMUNICATION

Summary

Evaluation is an inherent part of the interactive structure of tourist guides. The axiological character of description in the abovementioned texts mainly consists in the occurrence of aesthetic and cognitive values, which contribute to the spectrum of cultural values. The presence of evaluative elements constitutes a tourist offer tailored to recipients' needs. Positive evaluation is the most frequent evaluative mechanism, which is arrived at through the use of the following lexical elements: 1) adjectives (especially in the superlative); 2) nouns; 3) verbal forms and 4) phrasemes. The repetitiveness of such elements leads to the standardization of the linguistic exponents of evaluation. Textual forms of evaluation include the references to third culture phenomena and quotations. Occasionally – in order to ensure the credibility of information – there also appear instances of negative evaluation.

Słowa kluczowe: wartościowanie pozytywne i negatywne, przewodniki turystyczne, struktura interakcyjna, wartości estetyczne i poznawcze.

Ключевые слова: положительная и отрицательная оценка, туристические путеводители, интеракционная структура, эстетические и познавательные ценности.

Key words: positive and negative evaluation, tourist guides, interactive structure, aesthetic and cognitive values.